

УДК [94 : 323.3 : 63-051] (477.43/.44) «192/193»

ДЕЯКІ ТИПИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ НАСТРОЇВ СЕЛЯНСТВА ПОДІЛЛЯ В УМОВАХ РОЗКУРКУЛЕННЯ ТА СУЦІЛЬНОЇ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ НАПРИКІНЦІ 1920-х - ПОЧАТКУ 1930-х рр.

Володимир Рубан

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Україна, 21001, м. Вінниця, вул. Костянтина Острозького, 32
e-mail: milet@ukr.net

Настрої населення найкраще проявляються в умовах політичної чи соціально-економічної кризи. У «спокійні» історичні періоди людина обмежена традиційними, усталеними соціальними, політичними, економічними й іншими зв'язками, що певною мірою забезпечують стабільність її існування. Окремі незадоволені потреби компенсувалися саме почуттям стабільності та можливої перспективи їх вирішення.

У кризових умовах руйнуються всі усталені зв'язки, загострюється емоційне сприймання дій державного керівництва, місцевої влади та загалом оточуючого соціального середовища. Адже різко зросла розбіжність між потребами, особистісними очікуваннями та реальними можливостями їх реалізації, умовами життя та діяльності. Криза змушує людину шукати вихід із наявного становища для власного виживання та своєї родини.

Відомий російський соціальний психолог Д. Ольшанський означив структурні елементи циклу виникнення масових настроїв: «глухе бродіння» та зародження настроїв, накопичення і кристалізація, максимальних підйом, що проявлявся у конкретних діях, вирішення проблеми або спад настроїв (із різних причин), в останньому випадку через деякий час до нового піднесення [17, с. 384-386].

На циклі «зародження» серед громадян поступово формується невдоволення існуючою політичною чи соціально-економічною ситуацією, що не дозволяє вирішувати поточні проблеми чи звужує перспективу взагалі їх вирішення. Людина починає відчувати дискомфорт в оточуючому соціальному середовищі. Для виявлення причин цього дискомфорту починається обговорення із іншими людьми причин негативних явищ і проводиться пошук винуватців. Подібне спілкування поступово призводить до наростання настроїв.

На циклі «накопичення і кристалізації» проводиться осмислення загальної ситуації, виявляються основні причини дискомфорту,

формується вимоги як конкретної особи, так і певної громади, соціальної чи професійної групи, політичного угруповання.

Під час «підйому» виділяються основні настрої, що розділяються переважною більшістю громадян. Кількість останніх раптово зростає і вони починають вимагати корекції владної політики. Методи реалізації настроїв мають широкий спектр і виявляються у конкретній поведінці людей – від пасивного чи інтелектуального спротиву до демонстрацій, страйків, індивідуального терору, селянського бунту чи повстання.

«Спад» настроїв відбувається або при умові задоволення вимог, тобто знищення «зони дискомфорту» через кореляцію владної політики, або через використання методу державного терору, або розчарування від неможливості вирішити проблему. За допомогою репресивних заходів із суспільства вилучаються найбільш політично активні громадяни – носії настроїв, які потенційно здатні надати стихійному руху організаційних форм. Але у такому випадку «зона дискомфорту» залишається. У майбутньому, після послаблення державного терору чи неможливості владних структур жорстко контролювати суспільство, як показала подальша практика, критичні настрої знову набирають сили.

«Розчарування» – самий легкий варіант спаду настроїв для державних органів і суспільства, адже громадяни розуміють відсутність можливостей вплинути на політику властей. Але при появі найменшої можливості громадяни одразу реанімують свої вимоги до державних органів влади.

Таким чином, настрої та поведінка соціуму, зокрема селян, стала маркером реалізації соціально-економічної політики наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. у радянській Україні.

Протягом 1990-х – початку 2000-х рр. вчені опублікували певну кількість праць, де містилися окремі сюжети про настрої та поведінку населення, що були ілюстрацією історичних

подій. Але О.Удод акцентував увагу наукової громадськості на окремих методологічних підходах історико-психологічних досліджень [21, с. 12-13].

Хоча деякі вчені відносили проблему вивчення соціально-психологічних проблем до категорії не розроблених тем [14, с. 12], однак, доктор історичних наук, відомий дослідник історії українського селянства С. Дровозюк у 2004 р. зробив певні історіографічні узагальнення щодо вивчення настроїв і поведінки селянства й окреслив деякі завдання майбутніх досліджень [12, с. 70-83].

Настрої селянства стали предметом вивчення у відомого дослідника селянства Г. Капустян. Вона однією із перших звернула увагу наукової громадськості на інформаційний потенціал матеріалів органів держбезпеки щодо аналізу перебігу подій в українському селі протягом 1920-х – початку 1930-х рр. [16, с. 237-251]. Полтавський дослідник О.Єрмак у контексті знищення заможних селянських господарств приділив увагу реакції селян на розкуркулення [13, с. 51].

Л.Гриневич обрала для дослідження таку незвичайну професійну групу як особовий склад частин Червоної армії, що дислокувалися на території України. Дослідниця спочатку намагалася виявити динаміку настроїв у період нової економічної політики, суцільної колективізації та голоду, «Великого терору» 1937-1938 рр. [6] Згодом вона поглибила наукові пошуки щодо виявлення типів настроїв командирів та червоноармійців в умовах колективізації та голоду [7; 8].

Дніпропетровська дослідниця Н. Романець, досліджуючи проблему взаємовідносин селянства й органів радянської влади, означила реакції селян Дніпропетровщини на реалізацію аграрної політики більшовицького уряду у 1928-1933 рр. [20]. У наступній праці, присвяченій репресивній політиці щодо українського села у 1925-1939 рр., авторка зуміла виявити не тільки типи реакції селян на репресивні акції більшовицького режиму, а й типове реагування радянських органів та активістів і керівництва новостворених колгоспів на негативні настрої селян [19, с. 143].

Наступним напрямом досліджень екстремі кінця 1920-х – початку 1930-х рр. став опір селянства в умовах колективізації та голодомору. Якщо історіографія радянської доби інтерпретувала виступи селян як «окремі прояви контрреволюційної боротьби», то після опрацювання нових розсекречених архівних фондів вітчизняні дослідники констатували їх ма-

совий характер. Спочатку опір був ілюстрацією негативного ставлення селян «соціально-економічних експериментів» компартійних очільників [4; 5]. Згодом селянський опір, як форма поведінки/реакції, став предметом спеціального україно-канадського дослідження В. Васильєва та Л. Віоли [3].

Деякі дослідники вивчали окремі форми опору, зокрема збройний виступ. Так, Р. Подкур простежив динаміку збройного опору радянській владі в УСРР у 1920-ті – початку 1930-х рр. Він зробив висновок, що збройні виступи початку 1930-х рр. стали реакцією на економічну політику більшовицьких керівників і масове насилля представників місцевого партійно-радянського апарату. Автор акцентував, що такі виступи слід трактувати не як «політичний бандитизм», а «антирадянські», «антибільшовицькі» виступи [18].

Метою наукового дослідження стало вивчення деяких типів настроїв населення Поділля, зумовлених зовнішньополітичними подіями кінця 1920-х – початку 1930-х рр. на тлі проведення розкуркулення та суцільної колективізації.

Використання проявів різних настроїв і поведінки лише як ілюстрації соціально-економічних процесів наприкінці 1920-х – 1930-х рр. зумовило відсутність їх класифікації. Зокрема, дослідниця Н. Бем, не пропонуючи класифікації, теж навела приклади селянських політичних настроїв під час хлібозаготівлі 1928-1929 рр., розкуркулення, суцільної колективізації сільського господарства та Голодомору [1].

Спроби класифікувати настрої за джерелом їх виникнення/провокування, зокрема, політичні, соціальні, економічні, культурницькі рішення вищого партійно-державного керівництва СРСР виявилися невдалими. Адже кожна ініціатива більшовицького керівництва торкалася практично всіх сторін повсякденного селянського життя та сільськогосподарського виробництва. Так ініціатива московських очільників щодо надзвичайних заходів у хлібозаготівлі 1928 р. викликала бурхливу реакцію селян, яку часто вони транслювали до центральних газет республіки. Так, в інформаційному бюлетені Інформаційного відділу ЦК КП(б)У від лютого 1928 р. аналізувалися листи селян, надіслані до газет УСРР щодо самообкладання. Автори бюлетеню цитували витяги із селянських листів, де, зокрема, селяни із Вінниччини вказували: «Це влада грабіжників і шахраїв, відібрали хліб у людей і не дають голодним людям хліба» [22, арк. 38; 2, с. 382].

У даному випадку ми маємо типовий приклад політичного настрою селян, спровокований економічною ініціативою уряду СРСР від 11 січня 1928 р. після ухвалення постанови «Про доповнення та зміну постанови ЦВК і РНК СРСР з 24 серпня 1927 р. про самооподаткування людності» [15]. Але цей прояв настрою спровокувало не лише політичне рішення кремлівських очільників, але й економічний фактор (підвищення відсотка самооподаткування і, як наслідок, збільшення ризику розорення селянського господарства).

Іншим варіантом могла стати типологізація настроїв і поведінки селян за основними лініями повсякденного життя селянина (зміна традиційного побуту та створення соціалістичного, колгоспного побуту, нищення Церкви тощо) та видами сільськогосподарського процесу (посівна, сапання, боротьба із бур'янами, збирання врожаю, заготівлі сільськогосподарської продукції, виплата податків тощо).

Український селянин володів навичками обробітку землі, традиційною агротехнологією, зумовленою віковим досвідом. Постійна робота на власній ділянці землі, зацікавленість у результатах праці обумовлювала дотримання строків сільськогосподарського циклу. Місцеві царські чиновники не втручалися у перебіг сільськогосподарських робіт, оскільки це не передбачалося їх функціональними обов'язками та наявності приватної власності на засоби виробництва.

Іноді втручання проявлялося у науково-просвітницькій діяльності для рекламування нових сортів насіння чи прогресивних методів обробітку землі й агротехнології. Натомість діючий вищий і місцевий партійно-радянський апарат активно втручалися у перебіг сільськогосподарських робіт. Іноді їх адміністративні дії були реально абсурдні, адже вони вимагали проводити сільськогосподарські роботи без урахування погодних умов.

Проаналізувавши можливість такого варіанту типологізації, виявилось, що він теж вимагає врахування всього комплексу впливу рішень вищого партійно-державного керівництва. Тому ми вирішили типологізувати настрої та поведінку селян у досліджуваний період через форми їх прояву.

Важливим для розуміння селянського світогляду наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. стало пов'язування **зовнішньополітичних подій із повсякденною ситуацією**. Загроза війни із «міжнародним імперіалізмом», реальні дипломатичні та військові конфлікти, різноманітні ультиматуми західних держав до

СРСР пов'язувалися селянами із можливим падінням більшовицької/радянської влади, або принаймні із полегшенням адміністративного тиску. Прагматичний селянський розум не розумів як у період загрози війни чи військового конфлікту спонукати власний народ до спротиву владі через її безглузді політичні та соціально-економічні рішення? Адже найменше порушення взаємодії «фронту і тилу» призведе до неминучої поразки більшовиків.

Для селян Поділля у досліджуваний період найбільш характерними були наступні «зовнішньополітичні» настрої:

– «прихід поляків». Співробітники органів державної безпеки та партійно-державні працівники інтерпретували поширення даного типу настроїв як вагомий вплив польської національної меншини. У відповідних записках місцеві органи ДПУ часто поряд із назвою населеного пункту додавали: «Переважає польського населення» [9, арк. 2]. Селяни сподівалися, що прихід польських військ надасть можливість повернути усупільнене майно, покарати представників сільради і колгоспу за розкрадене та знищене майно. Селянка с. Броневка Волочиського навесні 1932 р. району пригрозила: «Почекайте, вже починається війна, скоро придуть поляки, наша праця і майно, яке ви розграбували, не пройдуть вам даром» [9, арк. 4].

Деякі селяни пов'язували прихід військ Польщі у союзі із діючими політичними діячами УНР, зокрема неодноразово згадувалася постать одного із співзасновників Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) Дмитра Левицького. Вірогідно, ця постать згадувалася у газетах як ворог «Радянської України». Так, селянин с. Устя Джулинського району Трохим Мединський поширював інформацію серед односельців про прихід «Левицького із 100 000 армією і селянам необхідно його підтримати». Його підтримував селянин с. Липецьке Чечельницького району Степан Петришин. Він у квітні 1928 р. погрожував, що невдовзі «буде купатися у комнезамівській крові»: «Хай тільки прийде Левицький на Україну, тоді ми вам покажемо» [11, арк. 76];

– «очікування війни». Інформації про зовнішньополітичні чи військові конфлікти, погрози урядів інших держав керівництву СРСР, що подавалися більшовицькими пропагандистами чи прочитані у газетах, селянами інтерпретувалися як можливий «передвоєнний стан». Так, у жовтні 1928 р. селянин с. Тарасівка Тульчинського району Захар Древяга під час проведення «Тижня оборони», де

пропагандисти акцентували увагу населення на «імперіалістичній загрозі» країн-сусідів, зробив висновок про близькість війни та закликав «селян у випадку війни бити комуністів і жидів, переконував, що після розгрому радянської влади селянам буде краще жити, чим тепер» [11, арк. 76-77].

«Війна», як можливість знищення радянського ладу, була постійним трендом у селянських настроях 1920-х – 1930-х рр. [10, арк. 3-10]. Селянин с. Вербки М'ястківського району Іван Кройтер, поширюючи чутки про швидкий початок війни, наголошував співрозмовникам, що це шанс «позбавитися радянської влади, що нас грабує» [11, арк. 76].

Такі настрої часто визначали подальшу поведінку, зокрема щодо проведення сільськогосподарських робіт. Середняк Кирило Задорожний із с. Баглак Волочиського району у квітні 1932 р., почувши про захоплення Японією Маньчжурії, заявив: «Посівний матеріал не треба збирати, все рівно скоро війна буде, до нас прийдуть поляки і японці, життя почнеться знову, а колгоспників ми провчимо як будувати колективи». Його підтримав односелець Микита Чуб, який заявив активісту: «Хіба ви не відчуваєте, що цим посівним матеріалом не скористаєтеся? Бо до весни вас самих не буде, скоро війна. Тому можете самі годувати армію і робітників, а селяни вже і без того голодують». Інший селянин Сергій Гуцал заявив, що причиною його відмови від вступу до колгоспу стала економічна невідповідність роботи у колективі й очікувана війна: «Радянська влада падає, зростає невдоволення селянства і це все врахували капіталісти і почнуть весною війну із СРСР в якій програє радянська влада». Причиною програшу, на його думку, стануть відсутність хліба, техніки, підтримки радянської влади селянством. Прихід іноземних військ надасть можливість поквитатися із сільським активом за грабунки селянських господарств. Покаранні будуть також колгоспники, які вчасно не вийдуть із колгоспу [9, арк. 2-3].

Окремі селяни, очевидно, поєднали минулі зовнішньополітичні події, чутки із прикордоння держав-сусідів і зробили висновок про існування антибільшовицької коаліції. У с. Чернява поляк Д. Крупницький розповів співрозмовникам про існування «союзу Японії, Польщі і Румунії», які «двинуть свої війська на Радянський Союз». У прикордонному с. Голохваста полька Юстина Вінклер на тлі подій у Маньчжурії заявила сусідкам: «Скоро почнеться війна. Японія вже веде переговори із Польщею і Румунією про те, щоб спільно ве-

сною виступити проти СРСР. Коли вони виступлять – за ними піде весь народ, адже селянство невдоволене Радянською владою. Тепер ми переконалися, що таке Радянська влада. Петлюра робив добре, він ніс селянам свободу і право[...]». [9, арк. 4].

У даному висловлюванні цікаві декілька моментів. По-перше, прогнозувати створення антибільшовицької коаліції Ю. Вінклер могла лише на підставі аналізу зовнішньополітичних конфліктів, прочитаних у газетах або почутих від місцевих пропагандистів. Очевидно, що проживаючи у прикордонному із Польщею селі та знаючи про антикомуністичну спрямованість польського уряду до СРСР, селянка зробила висновок про участь цієї держави у коаліції. По-друге, вона підтвердила масову антирадянську спрямованість населення прикордоння УСРР. По-третє, за народ вона вважала селянство і, на її думку, саме невдоволення цієї категорії населення радянською владою відіграє основну роль у зміні режиму. По-четверте, Ю. Вінклер акцентувала увагу на понятті «свобода» і «право» за часів С. Петлюри. Для неї важливий момент встановлення зрозумілого правового поля, де захищалися права власності та демократичні свободи, були чітко визначенні обов'язки громадянина.

Ще одним поширеним типом реакції на тлі «очікування війни» стали релігійні вірування у падіння «влади антихриста». Нестабільність зовнішньополітичної ситуації активно використовували представники різних Церков для поширення релігійних настроїв. Зокрема, житель с. Галайдаки Волочиського району Броніслав Гладкевич у розмові із колгоспниками у квітні 1932 р. зазначав: «Нам колгоспи непотрібні і немає смислу працювати у сільському господарстві. Все рівно влада все забирає і до того ж цієї весни почнеться світова війна, на яку будуть гнати всіх під гвинтівку. Але селяни не повинні брати зброю і не захищати владу антихриста, а, навпаки, треба відмовитися від землі, вступити в секту і молитися про спасіння» [9, арк. 2-3]. У даному висловлюванні щодо «вступити в секту» простежується явна інтерпретація окремих висловлювань селянина агентом ДПУ, адже жоден представник протестантської течії не висловиться про свою Церкву як «секту». Але агент чітко доніс основну думку селянина.

Віруючі селяни часто були впевнені в обумовленості падіння радянської влади. Так селянин с. Заливайки Волочиського району Юзек Білінський у розмовах наголошував: «В Біблії написано, що у 1932 р. впаде Радянська

влада і все йде до того. Якщо Японія почне війну, то ми зробимо все необхідне для боротьби і Радянською владою. Наші наміри – це Польща, бо при Радянській владі життя нам немає. У селян забрали хліб, худобу, змушують нас голодувати, ведуть населення до злиднів» [9, арк. 2].

Загалом «маньчжурські події» 1931-1932 рр. були близькі та зрозумілі для подолян. Адже чимало селян брало участь у російсько-японській війні 1904-1905 рр. Їх родини добре пам'ятали ці події й орієнтувалися у геополітичних інтересах країн-учасників. Водночас на події початку 1930-х рр. вони екстраполювали події іноземної інтервенції у 1918-1919 рр. Житель с. Гукове Орининського району Іван Костенюк у розмові із селянами у лютому 1932 р. наголосив: «Японія забере собі Сибір, так як Сибір межує із Маньчжурією, що давно вже забрана японцями. Поділ Росії почнеться у березні місяці. Сибір відійде Японії без усяких боїв, так як радянська влада битися не буде. Після взяття Сибіру в Архангельську висадяться англійські і французький десанти і відкриють військові дії проти Радянської влади». Його співбесідники лише підтримували його прогнози: «Дай бог, ми раді і чекаємо, щоб це найшвидше сталося» [10, арк. 7].

Таким чином, спроби типологізації настроїв населення за джерелом їх виникнення/провокування виявилися невдалими, адже вона вимагає врахування всього комплексу впливу рішень вищого партійно-державного керівництва. Тому, на нашу думку, типологізувати настрої та поведінку селян у досліджуваній період варто через форми їх прояву.

Найкраще настрої населення проявляються у кризовий період, оскільки спровокований діючою владою політичний, соціально-економічний конфлікт дозволяв людині вирішувати поточні проблеми, зменшував можливості їх вирішення. Тому цілком природно, людина шукала шляхи позбавитися некомфортної ситуації, у тому числі аналізуючи зовнішньополітичні чинники. Джерелами інформації стали виступи місцевих пропагандистів, газети та чутки. Для власного аналізу поточних подій селяни користувалися досвідом членів родини або односельців, що брали участь у військових діях.

Характерними типами «зовнішньополітичних» настроїв селян Поділля у досліджуваній період стали «очікування війни», «прихід поляків», «створення антибільшовицької коаліції», «інтервенція». На тлі «очікування війни» серед віруючого населення, яке складало бі-

льшість, набуло поширення теза у падіння «влади антихриста» – радянської влади. Віруючі селяни були впевнені в обумовленості падіння радянської влади.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бем Н.В. Політичні настрої українського селянства в умовах суцільної колективізації сільського господарства (кінець 1920-х – 1933 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01/ Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ, 2004. 247 с.
2. Бем Н.В. Суспільно-політичні настрої селян України у 1928-1929 рр. // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Київ, 2002. Вип. 6. С. 377-391.
3. Васильев В., Віола Л. Колективізація і селянський опір на Україні (листопад 1929 – березень 1930 рр.). Вінниця: Логос, 1997. 536 с.
4. Віола Л. Народний опір в сталінські 1930-ті рр.: монолог адвоката диявола // Історія України: Маловідомі імена, події, факти: [зб. ст.]. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2005. Вип. 31. С. 103-139.
5. Ганжа О.І. Опір селян становленню тоталітарного режиму в УСРР. Київ: Ін-т історії України НАН України, 1996. 42 с.
6. Гриневич Л. «Школа соціалізму»: політичне виховання й політичні настрої особового складу УВО (1921-1938 рр.) // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. Міжвід. збірн. наук. пр. Вип. 6. Київ, 2002. С. 379-392.
7. Гриневич Л. Рефлексії Червоної Армії на колективізацію і голод в Україні (1932-1933 рр.) // Голод-геноцид в Україні: історико-політичний аналіз соціально-демографічних та морально-психологічних наслідків. Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції. Київ, Нью-Йорк, 2000. С. 191-204.
8. Гриневич Л. Червона армія і українське суспільство під час кампанії ліквідації куркульства як класу (зима-весна 1930 р.): історичний аналіз соціальної психології та поведінки // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки. Міжвідомчий збірник наукових праць. Вип. 7. Спеціальний. Київ, 2003. С. 285-298.
9. Держархів Вінницької обл. Ф.П-136. Оп.3. Спр.6. 175 арк.
10. Держархів Вінницької обл. Ф.П-136. Оп.3. Спр.8. 244 арк.
11. Держархів Вінницької обл. Ф.П-33. Оп.1. Спр.706. 193 арк.
12. Дровозюк С.І. Соціально-політичні настрої українського селянства у 20-30 рр. ХХ ст.: історіографічний аспект // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр. Вип. 12. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2004. С. 70-83.
13. Єрмак О.П. Ліквідація куркульства як класу // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Респуб. міжвід. зб. наук. пр. Київ, 1991. Вип. 1. С. 46-58.
14. Єфіменко Г.Г. Радянська модернізація 1920-1930-х рр. (До постановки проблеми у світлі аналізу досліджень сучасних російських істориків) // Укр. іст. журн. 2002. № 5. С. 3-24.
15. Збірник законів та розпоряджень Робітничо-селянського уряду СРСР. Харків, 1928. Арт. 28-30.
16. Капустян Г.Т. Влада в суспільно-політичних настроях українського селянства 1920-х років // Історія України: Маловідомі імена, події, факти: [зб. ст.]. Вип. 14. Київ, 2001. С. 237-251.
17. Ольшанский Д. Основы политической психологии. Екатеринбург: Деловая книга, 2001. 496 с.
18. Подкур Р.Ю. Збройний виступ як радикальна форма опору радянській владі в УСРР у 1920-ті – початку 1930-х рр. (за матеріалами ВУЧК-ГПУ) // Історія України: Маловідомі імена, події, факти: [зб. ст.]. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2005. Вип. 31. С. 90-102.
19. Романець Н.Р. Репресивна політика радянської влади в українському селі (1925-1939). Кривий Ріг: Вид-во Р.А. Козлов, 2014. 456 с.
20. Романець Н.Р. Селянство і Радянська влада у 1928-1933 роках: проблема взаємовідносин (на матеріалах Дніп-

ропетровської області): дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / Дніпропетровський ун-т. Дніпропетровськ, 1995. 182 с.
21. Удод О. Про психоаналітичний підхід до історії //

Бористен. 2000. № 3. С. 12-13.

22. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф.1. Оп.20. Спр.2700. 267 арк.

Рубан Володимир Деякі типи зовнішньополітичних настроїв селянства Поділля в умовах розкуркулення та суцільної колективізації наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр.

У статті досліджуються деякі типи зовнішньополітичних настроїв населення Поділля під час розкуркулення та суцільної колективізації наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. Сучасні дослідники довели, що настрої та поведінка соціуму, зокрема селян, стали маркером результатів реалізації соціально-економічної політики наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. у радянській Україні.

Характерними типами «зовнішньополітичних» настроїв селян Поділля у досліджуваній період стали «очікування війни», «прихід поляків», «створення антибільшовицької коаліції», «інтервенція». На тлі вірогідного збройного конфлікту серед віруючого населення, яке складало більшість, набула поширення теза у падіння «влади антихриста» – радянської влади. Віруючі селяни були впевнені в обумовленості падіння радянської влади.

Ключові слова: селяни, настрої, поведінка, колективізація, зовнішня політика

Рубан Владимир Некоторые типы внешнеполитических настроений крестьянства Подолья в условиях раскулачивания и сплошной коллективизации в конце 1920-х - начале 1930-х гг.

В статье исследуются некоторые типы внешнеполитических настроений населения Подолья во время раскулачивания и сплошной коллективизации в конце 1920-х – начале 1930-х гг. Современные исследователи доказали, что настроения и поведение социума, в частности крестьян, стали маркером результатов реализации социально-экономической политики в конце 1920-х – начала 1930-х гг. в советской Украине.

Характерными типами «внешнеполитических» настроений крестьян Подолья в исследуемый период стали «ожидания войны», «приход поляков», «создание антибольшевистской коалиции», «интервенция». На фоне возможного вооруженного конфликта среди верующего населения, составлявшего большинство, получил распространение тезис падения «власти антихриста» – советской власти. Верующие крестьяне были уверены в обусловленности падения советской власти.

Ключевые слова: крестьяне, настроения, поведение, коллективизация, внешняя политика

Ruban Volodymyr Some types of foreign-political mood of the peasants of Podilla region under the conditions of deculakization and total collectivisation at the end of 1920s and at the early of 1930s

This article deals with some types of foreign-political mood of Podilla population during the deculakization and total collectivization at the end of 1920s – early of 1930s. Modern researches have shown that the mood and the behaviour of the population, peasants in the particular, have become the markers of the results of realization of the social-economic policy in the Soviet Ukraine at the end of 1920s – early of 1930s. Still, the usage of the manifestation of different types of mood and behaviour with the illustrative purpose of social-economic process only, conditioned to the lack of their classification.

The attempts of the classification of the mood on the source of its rise/provoking (mainly) political, social, economic, cultural-educational, the decisions of the upper party-governmental guidance of the USSR or by the main lines of the peasants' everyday life became unsuccessful. Well, every initiative of the Bolshevik government deals practically with all sides of the peasants' everyday life and agricultural manufacture. The author proposed his own typology of the mood of the Podilla region's peasants during the investigating period by the means of its forms and themes. In particular, the evaluation of the foreign-political situation on the background of the extreme events of the total collectivization appeared to be the most widespread. The sources of the information were speeches of the local propagandists, newspapers and gossips. For their own analyses of the current events peasants used the experiment of their family members or their country-men, taken part in the military deeds.

The characteristic types of the foreign-political moods became «war awaiting», «polishes coming», «creation of anti-Bolshevik coalition» and intervention. On the background of the possible military conflict among religious population, which were in the majority, the thesis of the fall of «the power of the antichrist» (soviet power) was widely spread. Religious peasants strongly believed in the fall of the soviet power.

Keywords: peasants, moods, behaviour, collectivization, foreign policy

Рецензенти:

Кринко Є.Ф., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 01.11.2017 р.